

اندیشه سیاسی کارآمد در ایران امروز

دکتر محمد باقر حشمت زاده

دانشگاه شهید بهشتی

۱- طرح موضوع و اهمیت مسئله

مدعای نگارنده آن است که اندیشه سیاسی در ایران با سه پرسش اساسی روبه‌رو است:

۱- وضع موجود سیاست در ایران چگونه است؟

۲- وضع مطلوب سیاست در ایران چگونه باید باشد؟

۳- برای رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب چه باید کرد؟

شاخص کارآمدی اندیشه سیاسی، توانمندی در دادن پاسخ‌های درست و دقیق به پرسش‌های بالا است.

برای موقعیت‌سنجی سیاسی ایران امروز و به کارگیری اندیشه سیاسی در این راستا، مقطعی زمانی در فاصله انتخابات هفتم و هشتم ریاست جمهوری را گزینش می‌کنیم، یعنی دوره‌ای ۴ ساله از خرداد ۱۳۷۶ تا خرداد ۱۳۸۰. اندیشه سیاسی از این دوران چه تصویری به دست خواهد داد؟ از یک سو ساختار و کارکرد نظام سیاسی ایران باید تبیین و توضیح گردد. از سوی دیگر لازم است وضع مزبور مورد ارزیابی قرار گیرد، نقاط منفی و مثبت آن تعیین و آسیب‌ها و هنجارهایش نمایانده شود.

در این مرحله، پژوهشگر نیازمند شاخص‌هایی از سیاست مطلوب است تا با مقایسه و تطبیق آن با وضع موجود، ناهنجاری‌ها مشخص شود. در آخرین مرحله، توصیه‌ها و تجویزهای مناسب برای رسیدن به وضع مطلوب باید ارائه شود.

بر اساس برخی یافته‌های شخصی و تجربی، چنین می‌نماید که تشخیص اهل نظر آن است که وضع موجود سیاست در کشور با آسیب‌ها و بحران‌هایی دست به گریبان است. اما هر فرد و هر جناح مصداق‌های خاصی برای نابسامانی‌ها قائل است و نتایج و علل متفاوتی برای آنها ذکر می‌کند. بنابراین اختلاف در تشخیص وضع موجود سیاسی، موجب تجویزهای متعارضی برای ساماندهی سیاسی خواهد شد. در این صورت می‌توان در آینده افزایش و تشدید بحران‌ها را احتمال دانست.

در قانون اساسی، در اصول دوم و سوم، ویژگی‌های وضع مطلوب و راه‌های کلی و اصولی برای تحقق آن مشخص گردیده که مورد قبول و اجماع مردم و نخبگان است. در اینجا کارآمدی اندیشه سیاسی آن است که این اصول را به تفصیل و به گونه مستدل تبلیغ و ترویج کند.

نقطه عزیمت اندیشه سیاسی کارآمد که بسیار مهم و اساسی است، تشخیص و ارزیابی عالمانه و منصفانه وضع موجود است به گونه‌ای که هر عاقل و مدعی آنرا بپذیرد. بنابراین وحدت نظر در تشخیص، از مهمترین شروط و مقدمات دستیابی به وحدت در بین نخبگان و جناح‌ها و توده‌هاست.

۲- نظرسنجی و موقعیت‌شناسی

در اواسط اردیبهشت ۱۳۸۰، در جمع محدودی از نخبگان اجرایی و دانشگاهی، فرضیات و تجربیات بالا به آزمون گذاشته شد. ابتدا پرسشنامه‌ای توزیع گردید که ۱۰ نفر به آن پاسخ گفتند. نتایج این پرسشنامه مورد بحث قرار گرفت تا چگونگی و چرایی اندیشه سیاسی کارآمد برای ایران امروز روشن و مؤلفه‌های اصلی آن مشخص شود.

۳- اطلاعات فردی پاسخ‌دهندگان

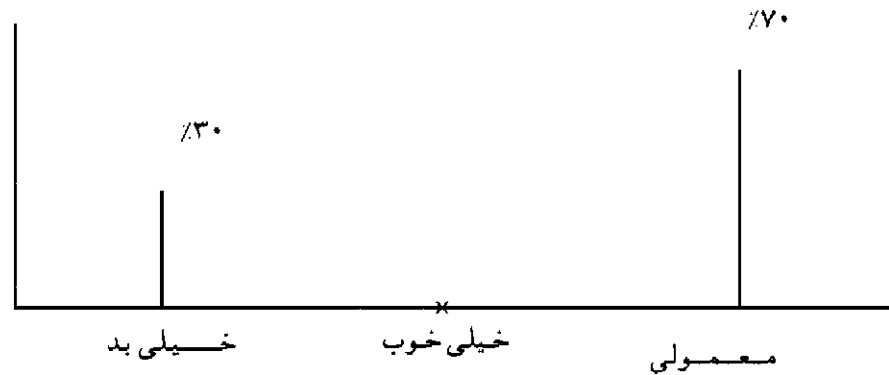
مسن‌ترین و جوانترین پاسخ‌دهندگان به ترتیب ۵۰ سال و ۳۵ سال داشتند. میانگین سنی نیز در حدود ۴۰ سال بود.

در میان آقایان، هفت نفر درجه دکتری و ۲ نفر مدرک کارشناسی داشتند. یک نفر دارای تحصیلات حوزوی بود. رشته تحصیلی ۳ نفر مهندسی، ۲

نفر فلسفه، یک نفر علوم سیاسی، یک نفر روانشناسی، یک نفر جامعه‌شناسی، یک نفر اقتصاد و یک نفر فقه و اصول بود.

نتیجه پاسخ‌ها به شکل نمودارهای زیر نمایانده شده است:

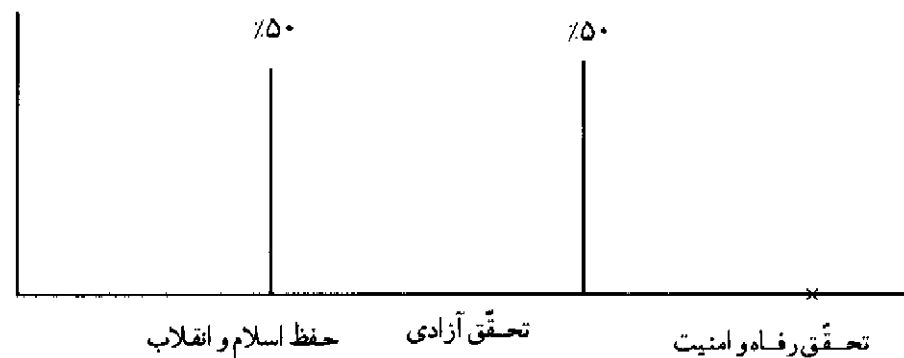
۱- اوضاع کنونی سیاست کشور را چگونه می‌بینید؟

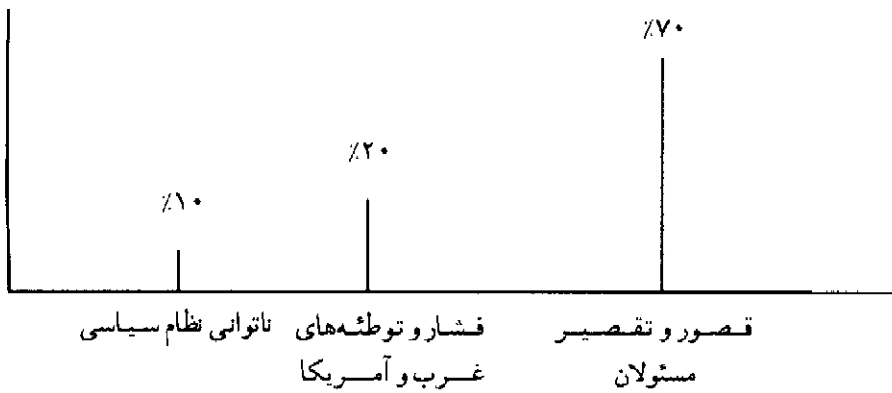
۲- روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور چگونه است؟

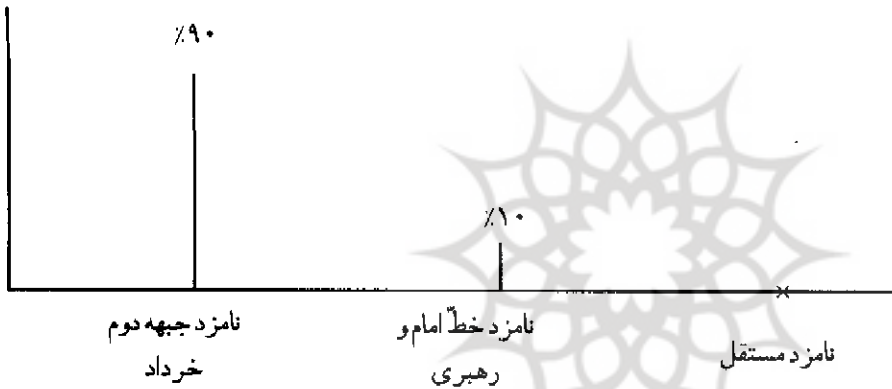
۳- مهمترین، کلان‌ترین و ملموس‌ترین مسأله و مشکل از نظر مردم چیست؟

۴- مردم اصلی ترین ریشه مشکلات را چه می دانند؟

۵- در انتخابات ریاست جمهوری احتمال پیروزی چه کسی می رود؟

۵- یافته ها و تحلیلها

چنان که ملاحظه می شود در پاسخ سؤال نخست ۳ نفر اوضاع را خیلی بد و ۷ نفر معمولی دانسته اند. پاسخ پرسش دوم که موردی و مصداقی تر است ظاهر آبا پرسش نخست همخوانی ندارد، با وجود این می تواند شارح پرسش نخست باشد. در پرسش دوم ۹ نفر (معادل ۹۰٪) روابط و رقابت جناح های سیاسی کشور را آمیخته با آسیب و بحران تلقی کرده اند. در مجموع می توان چنین استنباط کرد که تشخیص نخبگان آن است که از لحاظ ساختاری، نظام دارای آن چنان ظرفیتی است که فعلاً بحران هایی در این حد برایش معمولی است.

در مورد پرسش سوم که مربوط به تشخیص مهمترین خواسته و مشکل مردم است، پاسخ ها کاملاً دو قطبی شده است چون ۵۰٪ پاسخگویان مسئله و مطلوب اصلی مردم را حفظ اسلام و انقلاب دانسته اند و ۵۰٪ تحقق رفاه و امنیت را.

در اینجا است که اهمیت و ضرورت اندیشه سیاسی کارآمد خودنمایی می کند؛ اندیشه ای که بتواند عالمانه و منصفانه مطالبات و مشکلات را بیابد و اولویت بندی کند.

هدف پرسش چهارم، پیدا کردن علل و عواملی است که موجب پیدایش آسیب ها و بحران ها شده است. يك نفر از پاسخگویان معتقد بوده که مردم ناتوانی نظام سیاسی را علت می دانند. دو نفر (معادل ۲۰٪) توطئه های غرب و آمریکا و ۷ نفر (معادل ۷۰٪) قصور و تقصیر مسئولان را بعنوان علت ذکر کرده اند. در عین حال پاسخ این پرسش به نوعی مؤلفه ها و ملاک های جامعه مطلوب را نیز نشان می دهد. بدین معنی که اکثریت مردم، در وضع مطلوب، شاخص ها و ساختارهایی را می پذیرند که متضمن شایسته سالاری و نظارت بر مسئولان باشد.

در برابر آخرین و پنجمین پرسش، ۹ نفر (معادل ۹۰٪) پیش بینی کرده اند که نامزد جبهه دوم خرداد در انتخابات آن سال به ریاست جمهوری

خواهد رسید. اگر پرسش پنجم شارح و مکمل پرسش سوم تلقی شود می توان چنین استنباط کرد که اکثریت مردم یعنی همان کسانی که به این نامزد رأی می دهند، برای حرکت از وضع موجود سیاسی و رفع بحران ها و آسیب ها و تحقق وضع مطلوبی که قانون اساسی ترسیم نموده، این شخص و راهکارهایش را توصیه می کنند. این فرضیه، با مقایسه پاسخ های سؤال ۲ و ۵ بیشتر تقویت می شود چرا که در پرسش دوم ۹۰٪ پاسخگویان روابط و رقابت جناح های سیاسی کشور را بحرانی و آسیب زا دانسته اند و در برابر پرسش پنجم نیز عیناً ۹۰٪ پاسخگویان معتقدند که اکثریت آراء مردم به نامزد جبهه دوم خرداد تعلق خواهد گرفت.

۶- مدل هایی برای سیاست سنجی

در جلسه نخبگان اجرایی و دانشگاهی، پس از طرح و اثبات اینکه جامعه ما نیازمند يك اندیشه سیاسی کارآمد است، اجماع نسبی آن بود که نقطه عزیمت این اندیشه، توانمندی در تشخیص وضع موجود است. آنگاه سه الگو و مدل با عنوان:

۱- چرخه قدرت

۲- ترکیب، مراتب و طیف اعمال قدرت

۳- خط تعادل در قدرت دولت و آزادی افراد

تعریف و ترسیم گردید و بر اوضاع سیاسی ایران امروز تطبیق داده شد. مدعا این است که اینها روش ها و الگوهای هستند که اندیشه سیاسی می تواند به مدد آنها مسائل اساسی سه گانه ای را که فراروی دارد پاسخ گوید. در مقالی دیگر الگوها و روش های بالا تشریح خواهد شد.

۷- گروه های آزمون و مقایسه

در اردیبهشت ۱۳۸۰ برای بررسی بیشتر یافته ها و امکان تحکیم آنها، پرسشنامه سیاست سنجی میان سه گروه دیگر به شرح زیر توزیع شد:

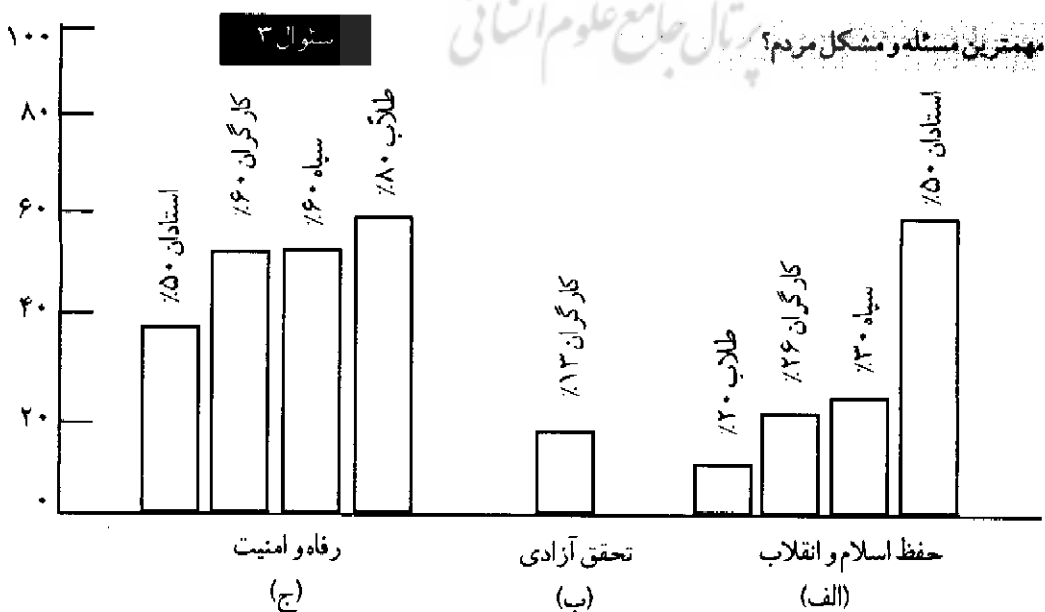
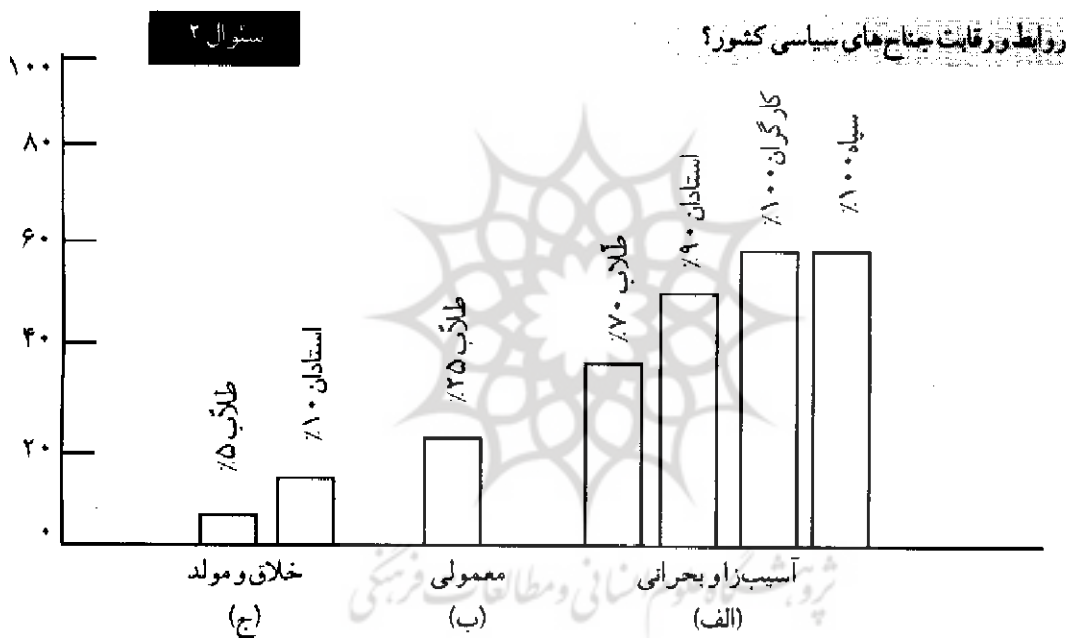
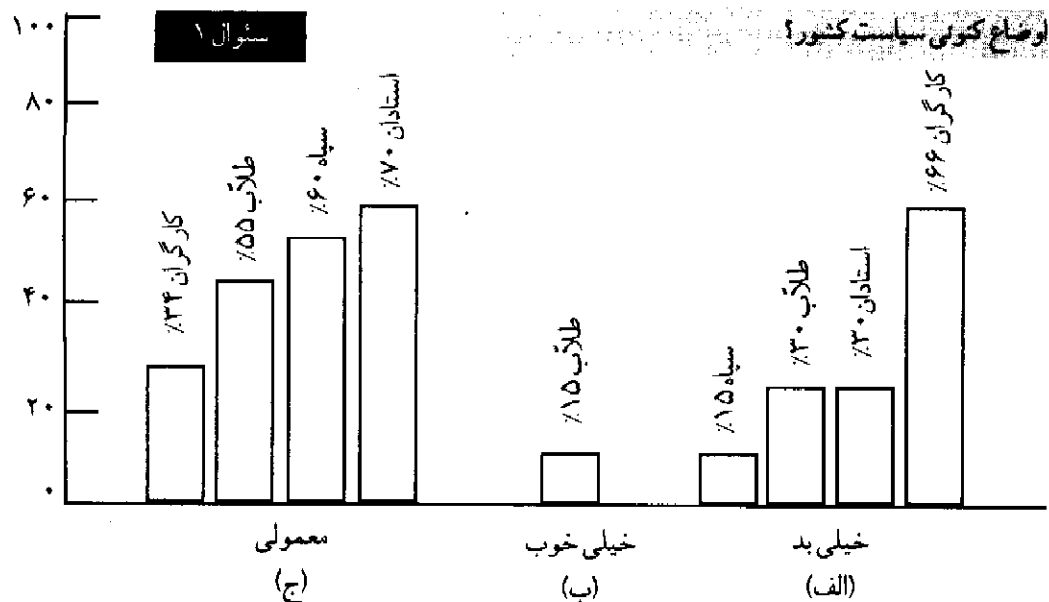
۱- ۱۵ نفر از کارگران عضو کانون شوراهای اسلامی کار استان تهران که پنج نفر از آنان خانم بودند. میانگین سنی آنها حدود ۳۵ سال بود.

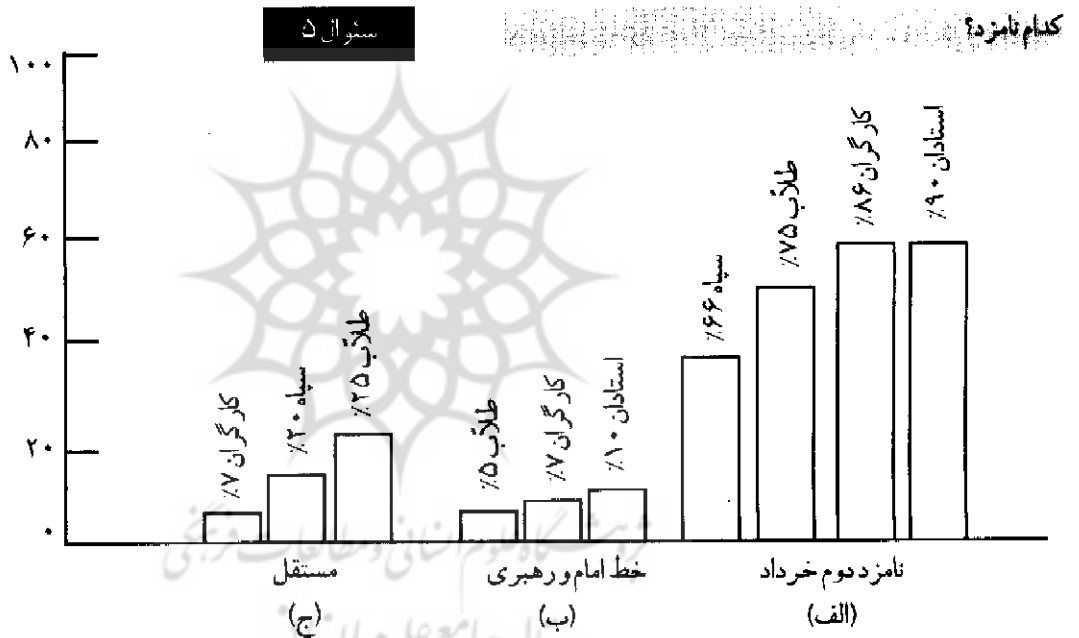
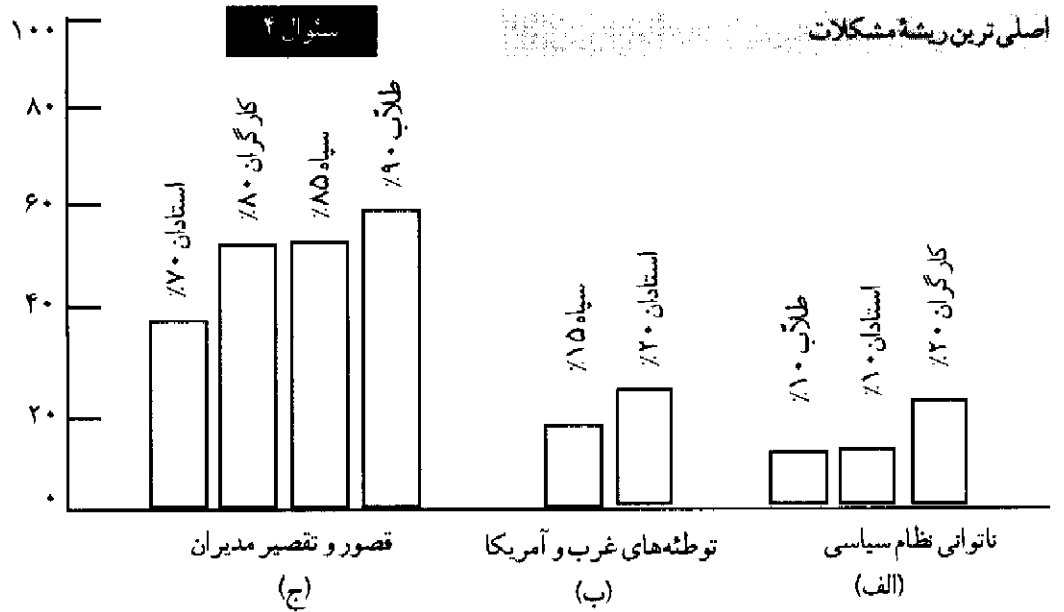
۲- ۱۵ نفر از دانشجویان دوره کارشناسی ارشد علوم سیاسی وابسته به یکی از ارگان های نظامی کشور با میانگین سنی ۳۵ سال.

۳- ۲۰ نفر از طلاب حوزه علمیه قم که در سال اول رشته علوم سیاسی در یکی از مراکز آموزش عالی به تحصیل اشتغال داشتند با میانگین سنی ۲۵ سال.

جدول و نمودار پاسخ های هر ۴ گروه در زیر ارائه می شود:

اوضاع کنونی سیاست کشور؟			روابط و رقابت جناح ها؟			مهمترین مسئله و مشکل مردم؟			اصلی ترین ریشه مشکلات؟			کدام نامزد؟		
الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج	الف	ب	ج
بد	خوب		بحرانی	معمولی	خلاق	اسلام	آزادی	رفاه و امنیت	اسلام	آمریکا و غرب	مسئولان	دوم خرداد	خط امام و رهبری	مستقل
۱۵٪	۶۰٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۶۰٪	۳۰٪	۳۰٪	۶۰٪	۶۰٪	۱۵٪	۸۵٪	۶۶٪	۲۰٪	۲۰٪	
کارگران	۴۴٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۴۴٪	۲۶٪	۲۶٪	۱۳٪	۶۰٪	۲۰٪	۸۰٪	۸۶٪	۷٪	۷٪	
طلاب	۱۵٪	۵۵٪	۷۰٪	۲۵٪	۵٪	۲۰٪	۸۰٪	۸۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۷۵٪	۵٪	۲۵٪	
استادان	۱۰٪	۹۰٪	۹۰٪	۱۰٪	۱۰٪	۵۰٪	۵۰٪	۵۰٪	۱۰٪	۷۰٪	۹۰٪	۱۰٪	۳۰٪	

۸- تحلیل یافته‌ها

تحلیل پرسش نخست - اوضاع سیاسی کشور -

۶۶ درصد از کارگران اوضاع کشور را خیلی بد ارزیابی کرده‌اند و این بدان معنی است که این گروه نسبت به سه گروه دیگر بدبین‌ترین نسبت به سیاست کشور هستند. گروه سپاه با ۱۵ درصد خوش‌بین‌ترین قشر نسبت به اوضاع سیاسی کشور هستند. فقط ۱۵ درصد از طلاب اوضاع سیاسی کشور را خیلی خوب ارزیابی کرده‌اند و سه گروه دیگر این گزینه را انتخاب نکرده‌اند. ۷۰ درصد استادان اوضاع سیاسی را معمولی و عادی تلقی کرده‌اند. این یافته‌ها می‌تواند مبنی بر واقع‌بینی استادان باشد.

تحلیل پرسش دوم - روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور -

کم‌و کیف تشکیلات سیاسی غیرحکومتی و نوع روابط و رقابت آنها از شاخص‌های مهم در ارزیابی توسعه سیاسی و ثبات است. نمودار، بیانگر آن است که ۱۰۰٪ سپاهیان و کارگرانی که این پرسشنامه را پاسخ گفته‌اند، روابط و رقابت جناح‌ها را آسیب‌زا و بحرانی تلقی کرده‌اند. چنان‌که نمودار نشان می‌دهد، دامنه پاسخ‌ها در این گزینه بسیار به هم نزدیک است. چنین امری می‌تواند در درجه اول برای جناح‌ها و تشکیلات سیاسی

هشدار دهنده باشد زیرا نمایندگان و نمونه‌هایی از ۴ قشر بسیار مهم اجتماع، رقابت‌های سیاسی را بحرانی و آسیب‌زا تلقی کرده‌اند. تداوم چنین روندی و چنین برداشتی چه نتایج و هزینه‌هایی خواهد داشت؟ توده‌های مردم و نخبگان، از رقابت‌های حزبی رنجور و ناراضی خواهند شد و به دو صورت زیر واکنش نشان خواهند داد:

۱- اعتراض - یعنی واکنش فعال و برخورد حذفی با احزاب

۲- انزوا - یعنی واکنش منفعل و کنار کشیدن از سیاست و احزاب

در صورت نخست، کشور شاهد تنش‌ها و عصیان‌هایی پر هزینه خواهد بود و در حالت دوم زمینه برای سیاست‌گریزی فراهم می‌شود و این امر مقدمه‌ای برای گسترش استبداد داخلی و استعمار خارجی خواهد گردید.

بنابراین مسئولیت تاریخی نخبگان، بازیگران و احزاب و جناح‌های سیاسی آن است که برای روابط و رقابت‌های خود قواعد و چارچوب‌هایی مقبول و معقول برگزینند. در این صورت شاهد افزایش مشارکت مردم و قدرت و مشروعیت نظام خواهیم بود.

تحلیل پرسش سوم - مهمترین مشکل و خواسته مردم چیست؟

در این پرسش، گرانیکه پاسخ‌ها گزینه (ج) است. از چهار گروه پاسخ دهنده، بین ۵۰ تا ۸۰ درصد معتقدند رفاه و امنیت مهم‌ترین مشکل و خواسته مردم است. در این میان طلاب با ۸۰ درصد، بالاترین درصد را حایز هستند، و این نکته بدیهی است زیرا از يك سو این طلبه - دانشجویان هر سال بعنوان مبلغ به اقصی نقاط کشور می‌روند و تماس وسیعی با اقشار مختلف مردم دارند و از سوی دیگر بعنوان روحانی مشوق زهد و اخلاق و عرفان هستند. در پرتو ویژگی نخست، می‌توان گفت که ارزیابی این طلاب مقرون به واقعیت است؛ اما روحانیون به خاطر زهد و اخلاق اسلامی نوعاً نیازها و مطالبات دینی و ارزشی مردم را هدف دانسته‌اند.

نکته جالب در پرسش سوم این است که فقط ۱۳ درصد کارگران، آزادی را جزو مطالبات مردم دانسته‌اند و در سه گروه دیگر حتی يك نفر نیز این گزینه را انتخاب نکرده است.

تحلیل پرسش چهارم - اصلی‌ترین ریشه مشکلات کشور چیست؟

بین ۷۰ تا ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان ریشه اصلی مشکلات کشور را قصور و تقصیر مسئولان دانسته‌اند. اجماع نظر و نزدیکی پاسخ‌ها در بین چهار گروه مهم اجتماعی قابل تأمل است. مانند پرسش دوم که نشانگر کاهش مقبولیت جناح‌های سیاسی و نخبگان بود، در اینجا نیز شاهد آفت مسئولان هستیم. به هر حال پاسخ پرسش چهارم دربرگیرنده نکات مثبت و منفی است:

نکات منفی - عملکرد مسئولان مورد قبول اکثریت قاطع پرسش‌شوندگان نیست و چنین امری می‌تواند بحران و آسیب‌های فراوان برای نظام در پی داشته باشد.

نکات مثبت - اکثریت قاطع پرسش‌شوندگان، احتمالاً اصل مکتب و نظام را قبول دارند و این نوبد ماندگاری می‌دهد. بنابراین با تغییر و تربیت مسئولان می‌توان موجبات رضایتمندی عامه و اقتدار نظام را فراهم آورد.

تحلیل پرسش پنجم - در انتخابات ریاست جمهوری احتمال پیروزی چه کسی می‌رود؟

هدف پرسش‌های اول و دوم ارزیابی وضع موجود سیاسی بود که نتایج آن عموماً جنبه منفی داشت. از پرسش چهارم علل و ریشه‌هایی که موجب بروز کاستی شده است به دست می‌آید و در مرحله سوم مهم‌ترین شاخص‌های وضع مطلوب سیاسی مورد پرسش قرار گرفته است. این چهار پرسش بنیادی همگی به يك پرسش در مورد مسایل مهم روز یعنی انتخابات هشتمین دوره ریاست جمهوری منتهی می‌شود که در نگاه نخست ممکن است بی‌ربط تلقی شود. اما غیر مستقیم نشان خواهد داد که مردم راه‌های دور شدن از مشکلات و آسیب‌های موجود و تحقق مطالبات خود را در انتخاب کدام نامزد جستجو می‌کنند. دیده می‌شود که پاسخ‌دهندگان از حداقل ۶۶ درصد تا حداکثر ۹۰ درصد معتقدند که نامزد جبهه دوم خرداد حائز اکثریت شده و به ریاست جمهوری می‌رسد. مقایسه پاسخ پرسش‌های پنجم و سوم می‌تواند نشان دهنده ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های فرهنگ و رفتار سیاسی ایرانیان باشد؛ چرا که مهم‌ترین شعار آقای خاتمی بعنوان نامزد جبهه دوم خرداد مقوله آزادی بوده است در حالی که در پرسش سوم، آزادی بعنوان آخرین و کمترین خواسته و مشکل مردم تلقی شده و رفاه و امنیت (و در واقع معیشت و اقتصاد) بالاترین درصد را به خود اختصاص داده است.

۹- تداوم نظرسنجی سیاسی پس از انتخابات ریاست جمهوری

پیش از انتخابات هشتمین دوره ریاست جمهوری در ۱۸ خرداد ۱۳۸۰ نمونه‌هایی از شهروندان مورد نظر سنجی سیاسی قرار گرفتند که

تحلیل و جمع‌بندی پاسخها، به نوعی موقعیت‌سنجی سیاسی نظام و کشور به‌شمار می‌رود. در صفحات پیشین، نتایج این فعالیت تجربی-پژوهشی درج گردید.

پس از انتخابات و روشن شدن نتیجه رأی‌گیری و گزینش مجدد آقای خاتمی از سوی اکثریت شرکت‌کنندگان، نگارنده در تداوم کارگاه‌های آموزش سیاسی خود، نظر‌سنجی سیاسی و موقعیت‌سنجی نظام را بار دیگر به آزمون گذاشت.

در اواخر خرداد ماه، نزدیک به ۷۰ نفر از کارشناسان يك وزارتخانه و در اواخر تیر ماه به همین تعداد دانشجویان شرکت‌کننده در يك اردوی علمی-فرهنگی، در جریان آموزش‌های سیاسی خود پرسشنامه مذکور را پاسخ گفتند. پرسشنامه اخیر در ۴ پرسش نخست عیناً شبیه پرسشنامه قبلی بود و فقط آخرین یا پنجمین پرسش تغییر یافته بود:

پرسش پنجم در پرسشنامه اول:

۵. در انتخابات ریاست جمهوری احتمال پیروزی چه کسی می‌رود؟

الف- نامزد دوم خرداد ب- نامزد خط امام و رهبری ج- نامزد مستقل

پرسش پنجم در پرسشنامه دوم:

۵. در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بود؟

الف- شخصیت و تبلیغات نامزد ب- احساسات و عواطف مردم

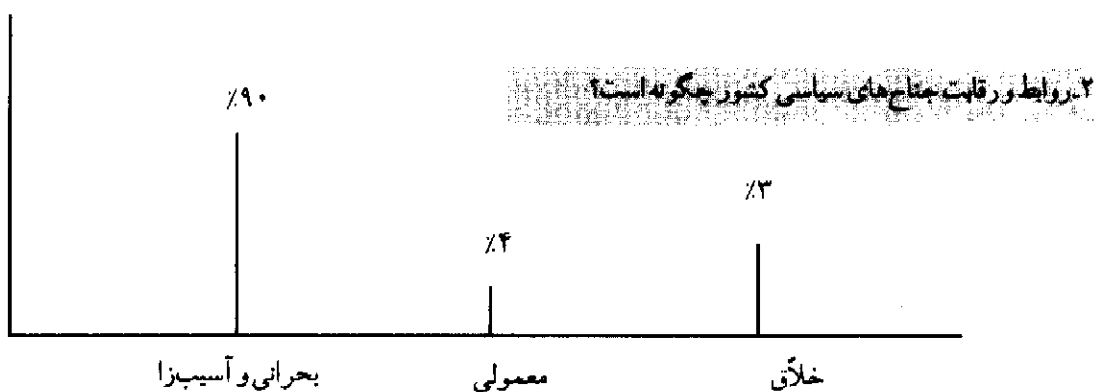
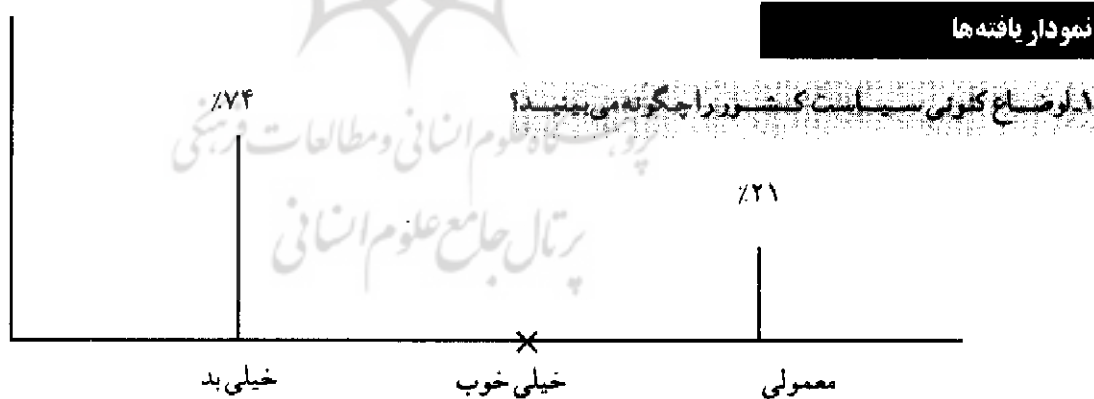
ج- برنامه و عملکرد نامزد

اطلاعات فردی دانشجویان

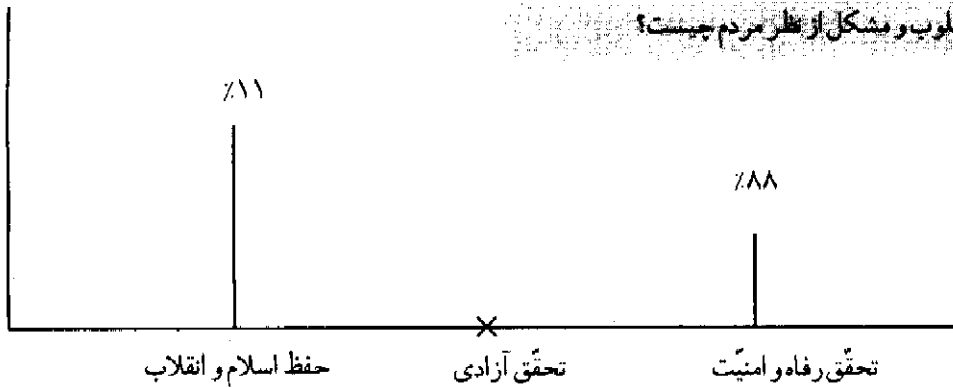
همه شرکت‌کنندگان در این اردوی دانشجویی از آقایان بودند. پاسخگویان بین ۲۰ تا ۲۵ سال داشتند و اکثریت قریب به اتفاق آنان (حدود ۷۵ درصد) از دانشگاه‌های واقع در شهر تهران بوده و رشته تحصیلی آنان نیز عمدتاً فنی-مهندسی بود. براساس ظواهر و شواهد، این دانشجویان از لحاظ فکری و سیاسی اصالتاً اصول‌گرا، ولایت‌مدار و مذهبی بودند.

نتایج استخراج شده از این پرسشنامه، به صورت نمودارهای ستونی و درصدی در زیر ارائه می‌شود. در همه پرسشها، مجموعه درصدها به صدر صد نمی‌رسد چون پاسخگویان بعضاً یا پرسشی را بی‌جواب گذاشته‌اند یا در برخی موارد ۲ یا ۳ گزینه را علامت زده‌اند.

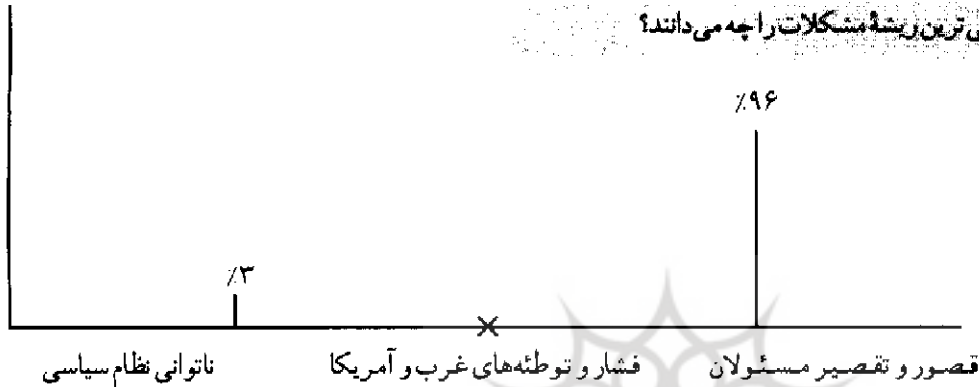
نمودار یافته‌ها

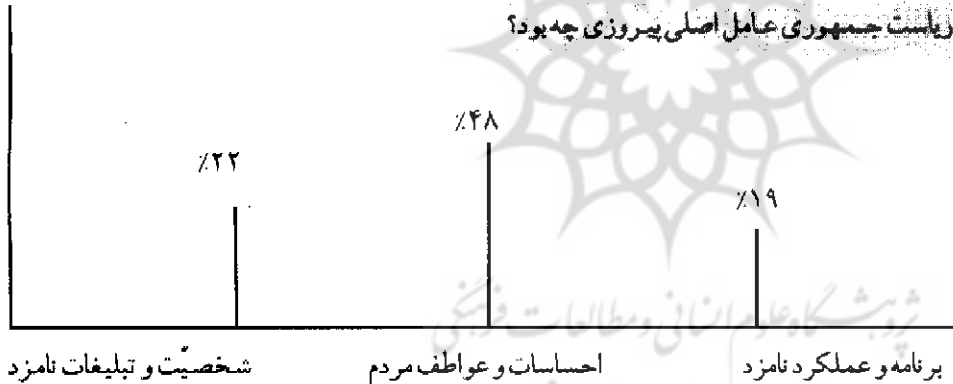
۳. مهم‌ترین مطلوب و مشکل از نظر مردم چیست؟

۴. مردم اصلی‌ترین ریشه مشکلات را چه می‌دانند؟

۵. در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بود؟

تحلیل داده‌های دانشجویان اردو

پرسش نخست

۷۴ درصد از دانشجویان اوضاع سیاسی کشور را خیلی بد ارزیابی کرده‌اند. در قیاس با ۴ گروه دیگر که بیشتر نظرشان درج شد، گروه دانشجویان، بدبین‌ترین قشر نسبت به اوضاع سیاسی کشور به‌شمار می‌رفتند در حالی که کارگران با ۶۶ درصد سرگروه قشرهای قبلی بودند. این بدبینی دانشجویان چه علل و انگیزه‌هایی داشته و چه آثاری می‌تواند بر آن مترتب شود؟

الف- علل و انگیزه‌ها

۱. دانشجویان اصولاً آرمان‌گرا و ایدئالیست هستند؛ بنابراین معمولاً وضع موجود را نفی می‌کنند.
۲. بطور طبیعی رقابت‌های انتخاباتی در فاصله اردیبهشت ماه تا هیجدهم خرداد لحظه به لحظه اوج گرفته و بیشتر نامزدها به نقادان‌های شدید پرداختند که آثار آن هنوز ادامه دارد.
۳. تداوم و توسعه رقابت‌ها و تنش‌ها پس از انتخابات میان‌قوای سه‌گانه، احزاب و جناح‌ها، مطبوعات و نخبگان سیاسی.
۴. نوع‌گرایی‌های فکری و سیاسی دانشجویان این اردو.
۵. نوع رشته تحصیلی این دانشجویان فنی و مهندسی است که می‌تواند انتظارات آنان را از سیاست و جامعه بالا ببرد چرا که علوم فنی و مهندسی، از منطق و برهان $2 \times 2 = 4$ پیروی می‌کند.

- ۱- بدبینی گسترده دانشجویان به سیاست کشور می تواند موجب انزوای سیاسی آنان گردد.
 - ۲- می تواند موجب عصبان و اعتراضهای گفتاری و رفتاری شان در برابر حکومت و جامعه گردد.
 - ۳- می تواند فرصت و دستمایه ای برای بسیج و تجهیز دانشجویان در جهت اصلاح وضع موجود و به کارگیری توانمندی ها و قابلیت های آنان در جهت رفع نیازها و تحقق اهداف نظام باشد.
- عمده شدن یکی از سه احتمال فوق بستگی به زمینه های فردی و شخصیتی و خانوادگی دانشجویان و نوع مسأله شناسی مسئولان و راه حل های آنان دارد.

پرسش دوم

۹۰ درصد دانشجویان در این اردو، روابط و رقابت جناح های سیاسی کشور را در حد بحرانی و آسیب زا تلقی کرده اند. این پاسخ با پاسخ دیگر گروه ها همخوانی دارد چون بقیه اقسار نیز روابط و رقابت جناح ها را در همین حد آسیب زا و بحرانی دیده اند. اما ارزیابی دانشجویان می تواند حاوی پیام ها و هشدارهای حساس تری برای احزاب و جناح ها باشد.

در سال های اخیر، جناح ها و احزاب سیاسی در چینش و آرایش نیروهای خود در بازی قدرت، حساب ویژه ای برای دانشجویان باز کرده اند و هر بازیگر تلاش داشته در بارگیری هایش سهم بیشتری از دانشجویان در صف خود داشته باشد و آنها را در بهترین نقطه و بهترین خود در برابر دیدگاه رقیب قرار دهد. نقش چشمگیر دانشجو و دانشگاه در تحولات اجتماعی و سیاسی چهار دهه اخیر کشور می تواند دلیل عمده این توجه باشد.

بنابر این کمیت و کیفیت بدبینی دانشجویان به روابط و رقابت جناح های سیاسی می تواند موجب انزوا یا اعتراض این قشر بسیار مهم نسبت به بازیگران سیاسی گردد. با توجه به الگو بودن دانشجویان، افکار و رفتار آنان نسبت به احزاب و جناح ها، می تواند به کل مردم تسری یابد. بی گمان، چنین وضعی برای نظام سیاسی ایران بسیار پرهزینه و پر آسیب خواهد بود زیرا در ساختار قدرت جمهوری و دموکراتیک، احزاب از بافت ها و اندام های ضروری هستند که حذف یا سوء کار کردنشان قابل تحمل نیست.

اگر جناح های سیاسی و کارشناسان و اهل نظر، روابط و رقابت های کنونی احزاب و جناح ها و نخبگان سیاسی را عادی و معمولی یا خلاق و مؤثر ارزیابی می کنند، باید بگویند تلقی و سوء برداشت دانشجویان را از راههای درست تغییر دهند.

چنانچه بازیگران سیاسی، بحرانی بودن و آسیب زا بودن روابط و رقابت های شان را قبول دارند، ضروریست به خاطر مصالح اسلامی و منافع ملی، ساختار و کارکرد و روابط خود را بازبینی و بازسازی کنند.

پرسش سوم

۸۸ درصد دانشجویان در این اردو مهم ترین مطلوب و مشکل مردم را تحقق رفاه و امنیت دانسته اند و در قیاس با گروه های قبلی، این بالاترین درصد است. در این پاسخ، نکاتی قابل توجه و تحلیل وجود دارد:

- ۱- چرا دانشجویان که مظهر آرمانگرایی و آزادی طلبی هستند تا این میزان به مقوله رفاه و معیشت مردم حساس شده اند و حتی يك نفر از آنان نیز آزادی را بعنوان مطلوب و مشکل مردم تلقی نکرده است؟
- ۲- چرا فقط ۱۱ درصد از این دانشجویان حفظ اسلام و انقلاب را مطلوب و مشکل مردم دانسته اند؟ در حالی که بیشتر این دانشجویان از لحاظ فکری و سیاسی به اصول گرایان و منتقدان دولت نزدیک تر بوده اند؟
- ۳- به نظر می رسد باور این دانشجویان به ارزش و اهمیت رفاه و امنیت، متأثر از تبلیغات نامزدهای منتقد دولت بوده باشد. ضمن آنکه فرائد و شواهدی نشانگر مطلوبیت بسیار زیاد رفاه و امنیت برای شهروندان است، اما تعارض و تناقض آنجاست که چرا آقای خاتمی با پافشاری بر آزادی و اولویتی که برای آن بعنوان محور اصلاحات قائل است با چنین آراء بالایی از سوی مردم به ریاست جمهوری برگزیده می شود؟ این پرسش است اساسی که عاملان و عالمان سیاست باید پاسخی عالمانه و منصفانه، وسیع و عمیق و دقیق به آن بدهند.

پرسش چهارم

۹۶ درصد پاسخگویان تصور و تقصیر مسئولان را اصلی ترین ریشه مشکلات و آسیب های نظام دانسته اند. در اینجا نیز در قیاس با دیگر پاسخگویان که نظر ایشان بیشتر ذکر شد، دانشجویان در صدر هستند.

- ۱- پس، دانشجویان بدبین ترین قشر نسبت به مسئولان هستند.
- ۲- این امر ضمن آنکه می تواند نشانگر آرمانگرایی دانشجویان باشد، متضمن فرصت ها و تهدیدهایی برای نظام و مسئولان است. تهدید، می تواند انزوای دانشجویان یا اعتراض آنان به مسئولان باشد. در عین حال، بدبینی دانشجویان می تواند فرصتی برای مسئولان به شمار آید تا با

دوربین پاك و حساس دانشجویان و جوانان، عملکرد خود را ارزیابی و اصلاح کنند و با اطلاع رسانی و توضیح و تحلیل، بدینی دانشجویان را بر طرف سازند و از نیروی آنان بعنوان پشتیبان خود بهره‌مند شوند.

۳- مسئولان، استراتژی و شعار شایسته سالاری و حاکمیت ضوابط و توانمندی‌ها را در انتخاب دولتمردان و کارگزاران باید بسیار جدی تلقی کنند.

۴- در حالی که بسیاری کسان تهاجم فرهنگی، فشارها و توطئه‌های غرب بویژه آمریکارایکی از ریشه‌های اصلی مشکلات کشور می‌دانند، چرا این دانشجویان حتی در يك مورد نیز این گزینه را نداشته‌اند؟ این پرسش شایسته پژوهشی مستقل است، زیرا اجماع نسبی نخبگان و جناح‌های سیاسی کشور و شواهد عینی و تجربی و تحقیق کارشناسان مؤید آنست که آمریکا از تولد و تأسیس يك بازیگر جدید سیاسی با ماهیتی اسلامی و مردمی در يك نقطه بسیار مهم و استراتژیک ناخرسند است و برای جلوگیری از تداوم و توسعه این نظام و برای تغییر دادن رفتار و بازی آن، هزینه‌ها و اقدامات قابل توجهی داشته است.

پرسش پنجم

در این پژوهش اخیر، چنان که پیشتر گفته شد، پرسش پنجم تغییر یافته و بر عامل پیروزی آقای خاتمی در انتخابات متمرکز گردیده است. پاسخ‌ها مجدداً درج و سپس تحلیل می‌گردد:

الف- شخصیت و تبلیغات نامزد	۲۲ درصد
ب- احساسات و عواطف مردم	۴۸ درصد
ج- برنامه و عملکرد نامزد	۱۹ درصد

گروه‌های بعدی که در این پژوهش مورد نظر سنجی قرار گرفته‌اند، بعداً بعنوان ملاک ارزیابی آراه این دانشجویان مورد استفاده قرار خواهند گرفت. ملاحظه می‌شود که نزدیک به ۵۰ درصد این دانشجویان احساسات و عواطف مردم را عامل اصلی پیروزی آقای خاتمی در انتخابات ریاست جمهوری دانسته‌اند.

۱- این آمار می‌تواند انگیزه مهمی برای عالمان و عاملان تراز اول سیاست باشد که در چارچوب پژوهشی علمی و آماری نقش احساسات و عواطف مردم را در انتخابات ریاست جمهوری در خرداد ۱۳۸۰ بسنجند.

۲- در يك مطالعه مقایسه‌ای باید بررسی شود که در چند کشور نمونه و منتخب، نقش احساسات و عواطف مردم در انتخابات ریاست جمهوری چیست.

۳- مجمع کارشناسان و اندیشمندان باید تعیین کنند که نقش آفرینی احساسات و عواطف مردم آیا آسیب است یا هنجار؟ چنانچه آسیب باشد، آینده کشوری که در آن مهم‌ترین نقش سیاسی پس از رهبری متعلق به رئیس‌جمهوری است چه خواهد شد؟

۴- اصولاً کم و کیف احساسات و عواطف مردم ایران بویژه در این برهه از زمان چگونه است؟ و عوامل اثرگذار و سازنده آن چیست؟ طبق نظر سنجی حضوری و شفاهی که از این دانشجویان به عمل آمده، بیشتر آنان انگای انتخابات به عواطف و احساسات را آسیب تلقی می‌کرده‌اند. از لحاظ علمی، بی‌گمان عواملی چند در انتخاب آقای خاتمی مؤثر بوده و قاعدتاً احساسات و عواطف مردم نیز دخیل بوده است. اما با توجه به اینکه مردم طی چهار سال پس از خرداد ۷۶ فرصت مشاهده و آزمون عملکرد ایشان را داشته‌اند دادن اولویت نخست به احساسات و عواطف جای تأمل دارد. افراد ذی‌نفع و علاقه‌مند می‌توانند در پژوهش خود نکات و مفروضات زیرین را مد نظر داشته باشند:

۱- نقش اساسی تبلیغات و رسانه‌ها در جهت‌دهی و ترغیب رأی‌دهندگان.

۲- عدم مشارکت رقیبانی تراز اول در رقابت‌ها.

۳- عدم پشتیبانی رسمی جناح‌ها از رقبای آقای خاتمی.

۴- نوع تبلیغات نامزدهای رقیب که عمدتاً در تأیید خود، رقیب را تخریب می‌کردند.

۵- ویژگی‌های فردی و شخصی و سیادت و شیخوخت آقای خاتمی.

۶- عقلایی بودن گزینش مردم علیرغم ظاهر احساساتی و عاطفی‌شان. بدین معنا که با وجود عدم رضایت اقشار قابل توجهی از مردم از برخی عملکردهای چهار ساله آقای خاتمی و جاذبیت شعارها و تبلیغات رقبای ایشان، در نهایت مردم برای دادن سکان کشتی جمهوری به دست يك فرد، قابلیت و صلاحیت آقای خاتمی را بیشتر بر آورد کرده‌اند و حاضر نشده‌اند با وجود برخی نارضایتی‌ها، سگان ریاست جمهوری را به دست افراد چندان آزموده نشده یا به زعم خودشان تراز دوم بدهند.

۱۰- دوره آموزش سیاسی کارمندان

کارمندان خدمات اجتماعی يك وزارتخانه، در اواخر خرداد و اوایل تیرماه ۱۳۸۰ در سه گروه از سراسر کشور به مدت يك هفته بعنوان آموزش ضمن خدمت در تهران گرد آمدند و برای نخستین بار، آموزش سیاسی در حد دو واحد به صورت کارگاهی برای آنان اجرا شد. پرسشنامه سیاست‌سنجی نیز در همین کارگاه آموزشی بین کارمندان توزیع گردید. برای هر گروه يك بازدید علمی منظور شده بود:

۱- گروه اول: خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا»

۲- گروه دوم: کارخانه دارویی دارویخش.

۳- گروه سوم: شرکت هواپیمایی ایران «هما».

برنامه‌های آموزشی هر گروه بطور کلی شامل سه مبحث بود:

۱- مسایل و مفاهیم بنیادی سیاست

۲- مسایل روز سیاست در رابطه با کار

۳- اقتصاد سیاسی بین‌الملل

- مشخصات کارمندان

از حدود ۷۰ نفر شرکت کننده در این دوره، ۵۶ نفر پرسشنامه سیاست‌سنجی را پاسخ گفتند که مشخصات فردی آنان به شرح زیر بود:

سن:	۲۳-۳۵ سال	۳۵-۴۵ سال	۴۵-۵۵ سال	۵۵ سال به بالا
جنس:	۲۸ نفر	۹ نفر	۱۸ نفر	۱ نفر
خانم‌ها:	۱۶ نفر	۴۰ نفر	آقایان	
تحصیلات:	علوم اجتماعی	۴۷ نفر	۹ نفر علوم	
درجه تحصیلی:	دیپلم	۱۸ نفر	فوق دیپلم	۳ نفر
	لیسانس	۳۱ نفر	لیسانس	۳۱ نفر

در مقایسه با دیگر گروه‌هایی که در این مقاله مورد آزمون قرار گرفته‌اند آراء این گروه واقع‌نمایی بیشتری دارد زیرا:

- ۱- تحصیلات این قشر تخصصی بوده و اکثرآ در حوزه علوم اجتماعی و انسانی هستند.
 - ۲- این کارمندان در حوزه خدمات اجتماعی فعالیت دارند و به انبوهی از نیروی کار کشور خدمات ارائه می‌دهند و به صورت شخصی و آماری با آراء و نظرات کارگران کشور آشنا هستند.
 - ۳- از سراسر کشور هستند و هر يك نمونه‌ای از يك استان تلقی می‌شود.
 - ۴- این کارمندان بین ۲ تا ۳۰ سال سابقه خدمت دارند و مسایل فراوانی را تجربه کرده‌اند.
- نتایج پاسخ‌ها در زیر درج گردیده است:

پرسش‌ها و پاسخ‌ها

۱- اوضاع کنونی سیاست را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

الف- خیلی بد ۲۰ نفر ٪۳۵	ب- خیلی خوب ۴ نفر ٪۷	ج- معمولی ۳۱ نفر ٪۵۵
----------------------------	-------------------------	-------------------------

۲- روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور چگونه است؟

الف- آسیب‌زا و بحرانی ۴۳ نفر ٪۷۶	ب- معمولی ۷ نفر ٪۱۲	ج- خلاق و مولد ۵ نفر ٪۸
-------------------------------------	------------------------	----------------------------

۳- مهم‌ترین مطلوب و مشکل از نظر مردم چیست؟

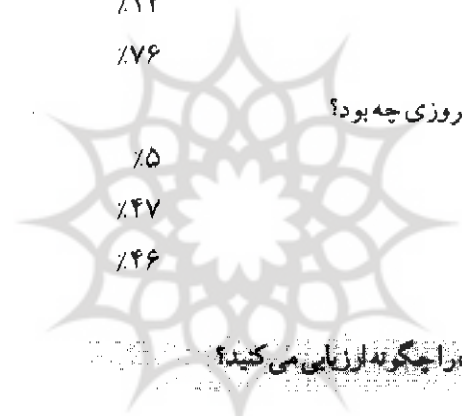
الف- حفظ اسلام و انقلاب ۶ نفر ٪۱۰	ب- تحقق آزادی ۲ نفر ٪۳	ج- تحقق رفاه و امنیت ۴۵ نفر ٪۸۰
--------------------------------------	---------------------------	------------------------------------

۴- مردم اصلی‌ترین ریشه مشکلات را چه می‌دانند؟

الف- ناتوانی نظام سیاسی ۵ نفر ٪۸	ب- فشارها و توطئه‌های غرب و آمریکا ۸ نفر ٪۱۴	ج- قصور و تقصیر مسئولان ۴۳ نفر ٪۷۶
-------------------------------------	---	---------------------------------------

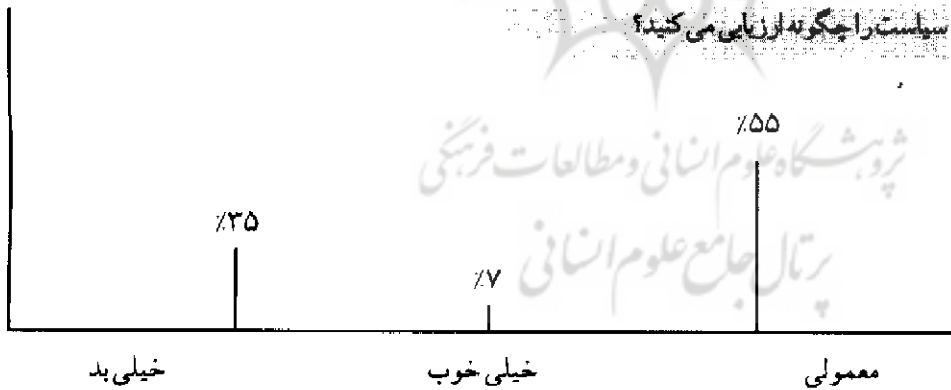
۵- در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بود؟

الف- شخصیت و تبلیغات نامزد ۳ نفر ٪۵	ب- احساسات و عواطف مردم ۲۷ نفر ٪۴۷	ج- برنامه و عملکرد نامزد ۲۶ نفر ٪۴۶
--	---------------------------------------	--

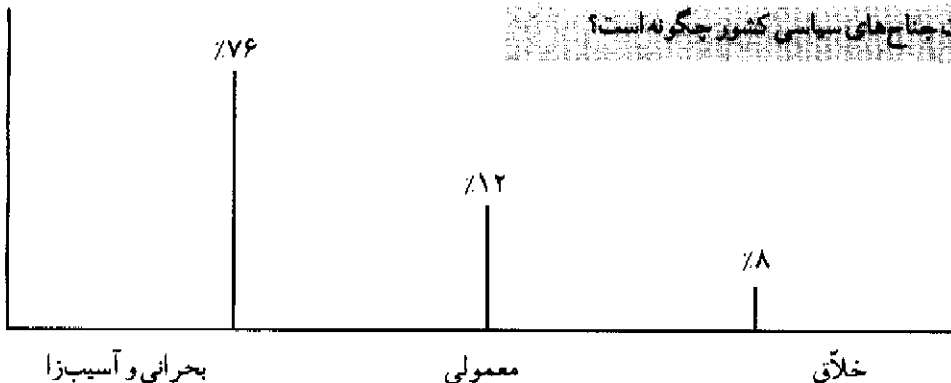

نمودارها

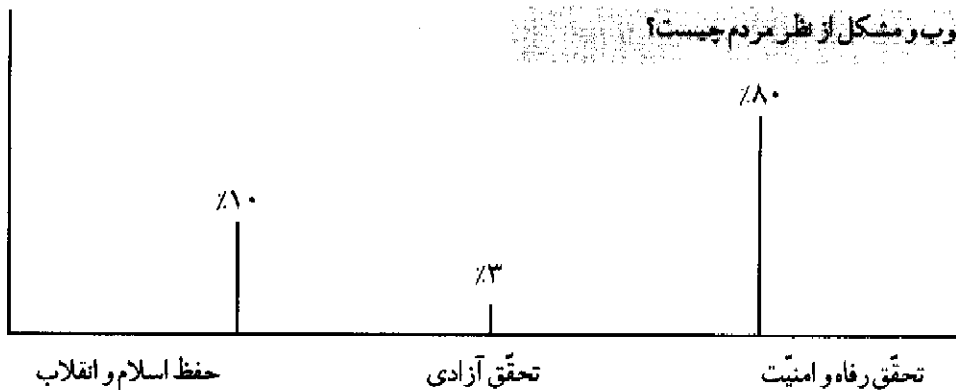
۱- اوضاع کنونی سیاست را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

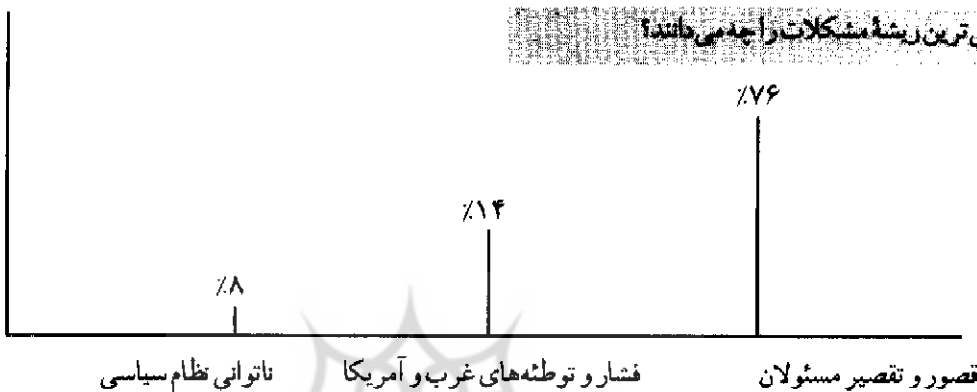
۲- روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور چگونه است؟

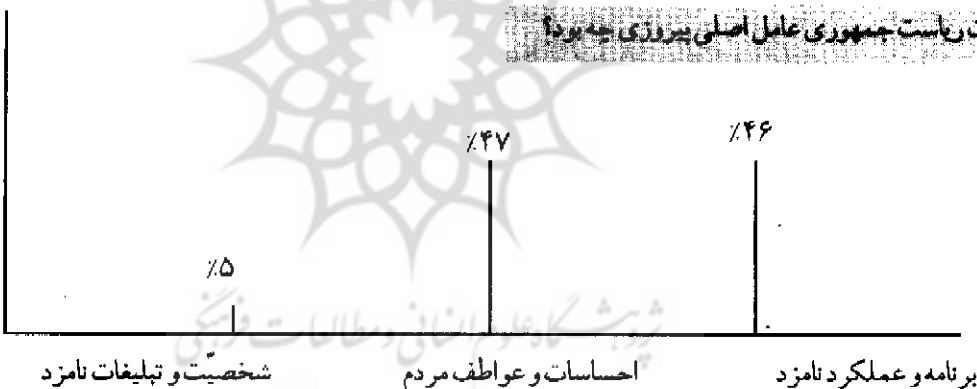
۳. مهم‌ترین مطلوب و مشکل از نظر مردم چیست؟

۴. مردم اصلی‌ترین ریشه مشکلات را چه می‌دانند؟

۵. در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بود؟

تحلیل داده‌های کارمندان

تحلیل پرسش نخست:

۳۵ درصد کارمندان اوضاع سیاسی کشور را خیلی بد و ۵۵ درصد معمولی دانسته‌اند. در قیاس با ۵ گروه قبلی، کارمندان در رده‌های میانی هستند و بدبینی کمتری نسبت به اوضاع سیاسی دارند. تلقی عمومی آن است که جماعت کارمندان محافظه کار و معمولاً طرفدار حفظ وضع موجودند چون با به هم خوردن وضع موجود و پیش آمدن بحران‌های سیاسی و اجتماعی و سست شدن وضع دولت، کارمندان بعنوان بخش مزدگیر و دارای حقوق ثابت و قدرت خرید پایین، بیشتر و زودتر از بقیه آفشار جامعه زیان می‌بینند. از سوی دیگر چون کارمندان بخشی از دستگاه دولت هستند و از درون ساختار نظام مسایل را نظاره می‌کنند، واقع‌بین‌تر بوده و علیرغم تنش‌ها و مسایلی که در کشور جریان دارد، اوضاع را معمولی و در واقع تحت کنترل می‌بینند.

تحلیل پرسش دوم:

یکی از شاخص‌های اوضاع سیاسی کشور، نوع رابطه و رقابت جناح‌ها و گروه‌های سیاسی است. بنابراین پرسش دوم به نوعی شارح پرسش نخست است. ۵۰ درصد کارمندان با وجود آنکه در پاسخ به پرسش نخست اوضاع سیاسی کشور را معمولی دانسته‌اند، لکن در پاسخ به پرسش

دوم ۷۶ درصد آنان روابط و رقابت‌های جناحی را در حد آسیب‌زا و بحرانی تلقی کرده‌اند. تفاوت این پاسخ‌ها را چگونه می‌توان توضیح داد؟ در این رابطه فرضیه زیر قابل بحث است:

در پاسخ به پرسش نخست، بیشتر کارمندان بطور نسبی ساختار نظام را با ثبات و توانمند می‌دانند اما در پاسخ به پرسش دوم، کارکردهای سیاسی کشور را بحرانی دیده‌اند. در مورد پرسش دوم، در قیاس با ۵ گروه قبلی، البته پاسخ کارمندان در حد پایین تری است.

تحلیل پرسش سوم:

۸۰ درصد کارمندان نیز تحقق رفاه و امنیت را مهم‌ترین مطلوب و مشکل دانسته‌اند. در قیاس با ۵ گروه قبلی، کارمندان از اقبال بیشتری هستند که با درصد بالاتری رفاه و امنیت را مطلوب مردم تلقی کرده‌اند. این مقایسه نشان می‌دهد که شغل تأثیر چندانی در آراء اقبال مردم نسبت به مطلوبیت رفاه و امنیت ندارد و تقریباً همه اقبال بویژه کارمندان، با درصد بسیار بالا، رفاه و امنیت را مقدم می‌شمارند. دیگر گزینه‌های این پرسش نیز به علت حجم اندک نمی‌تواند معنا و تفسیر خاصی داشته باشد.

تحلیل پرسش چهارم:

پاسخ کارمندان در این گزینه نیز تا حدودی مشابه پاسخ ۵ گروه قبلی است گرچه در این جا نیز ۷۶ درصد کارمندان قصور و تقصیر مسئولان را ریشه اصلی مشکلات دانسته‌اند، که رقم بالایی است. اما از لحاظ میزان بدبینی نسبت به مسئولان، کارمندان در میان ۶ گروه مورد آزمون، در رده پنجم هستند. بنابراین می‌توان گفت که میزان بدبینی کارمندان به مسئولان اندکی کمتر است.

همچنین ۱۴ درصد کارمندان توطئه‌ها و فشارهای غرب و آمریکا را عامل مشکلات دانسته‌اند که این امر می‌تواند بالنسبه نمایانگر تأثیر پذیری بیشتر کارمندان از تبلیغات رسمی تلقی شود.

تحلیل پرسش پنجم:

۴۷ درصد کارمندان احساسات و عواطف مردم را مهم‌ترین عامل پیروزی آقای خاتمی دانسته‌اند. این درصد با آراء دانشجویان یعنی ۴۸ درصد تقریباً مشابه است و نشان می‌دهد که احساسات و عواطف مردم از دید اقبال مختلف جامعه، عامل تعیین کننده‌ای در انتخابات ریاست جمهوری بوده است.

۴۶ درصد کارمندان برنامه و عملکرد آقای خاتمی را عامل اصلی پیروزی ایشان در انتخابات دوره دوم ریاست جمهوری دانسته‌اند، در حالی که فقط ۱۹ درصد دانشجویان چنین باوری داشته‌اند. این امر نشانگر آن است که دانشجویان مورد آزمون اعتقاد کمتری نسبت به برنامه و عملکرد آقای خاتمی داشته‌اند. این نکته را می‌توان به حساب آرمانگرایی دانشجویان و نوع گرایش‌های فکری آنان گذاشت؛ در حالی که اعتقاد بالاتر کارمندان به عملکرد و برنامه آقای خاتمی، می‌تواند ناشی از واقع بینی آنان باشد زیرا اینها خود بخشی از نظام اجرایی هستند. در عین حال تعصب کارمندان بعنوان نیروهای اجرایی و دولتی به کار خودشان می‌تواند عامل این گزینش باشد.

- تأثیر متغیر جنسیت:

از ۶ گروهی که تاکنون بر گه‌های سیاست سنجی را پاسخ گفته‌اند، در بین کارمندان تعدادی از خانم‌ها هم بودند. این امر امکان داد تا اثر جنسیت را در سیاست سنجی بتوان مورد توجه قرار داد. در زیر، نمودار مقایسه‌ای پاسخ‌ها را به شده و مورد تفسیر قرار می‌گیرد.

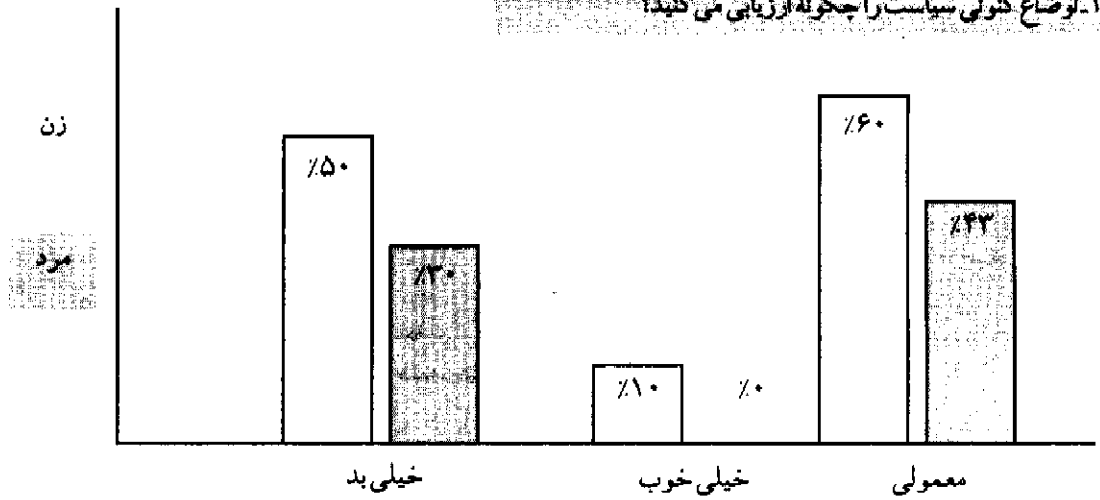
پرسش نخست:

خانم‌ها نسبت به آقایان بدبینی بیشتری به اوضاع سیاسی کشور دارند. پس می‌توان این فرضیه را مطرح کرد که: خانم‌ها به گونه نسبی از آقایان آرمان خواه ترند. آقایان به گونه نسبی از خانم‌ها واقع‌گراتر و محافظه کار ترند.

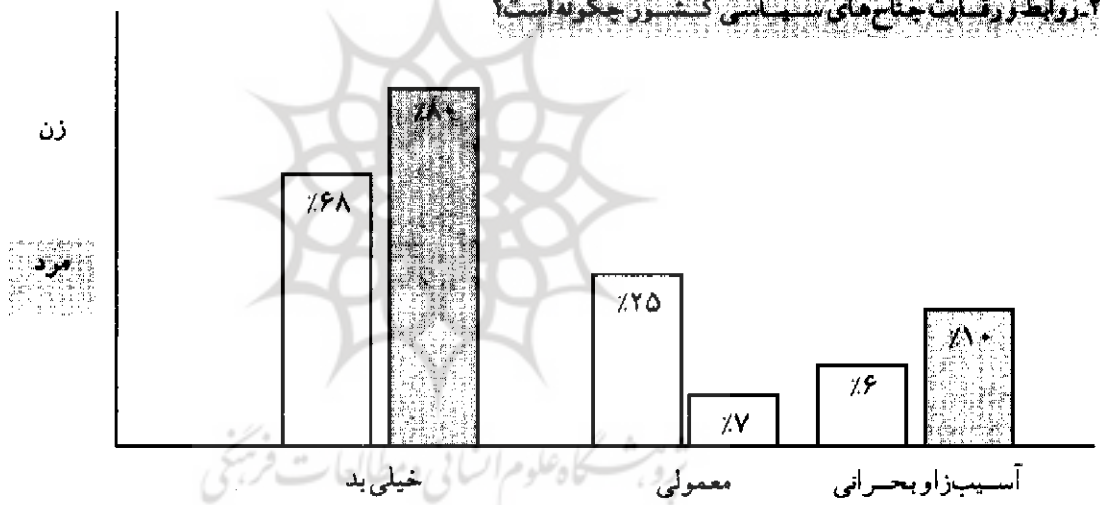
پرسش دوم:

آقایان در مقایسه با خانم‌ها، نسبت به روابط جناح‌ها بدبین ترند. برای توضیح این تفاوت می‌توان فرضیه زیر را به آزمون گذاشت: در ایران آقایان مشارکت بیشتری در مسایل حزبی دارند پس شناخت بیشتری از جناح‌ها دارند.

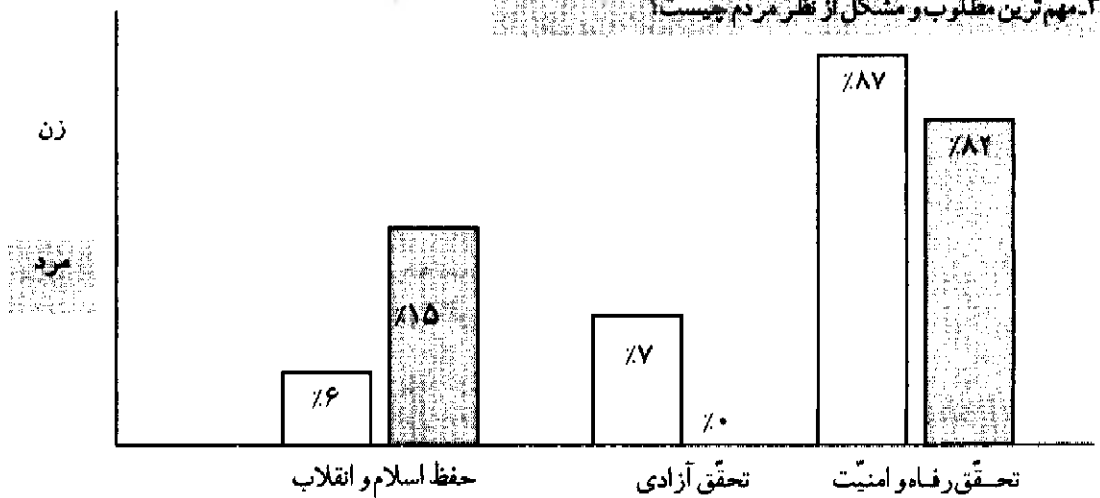
۱- موضوع کنونی سیاست را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

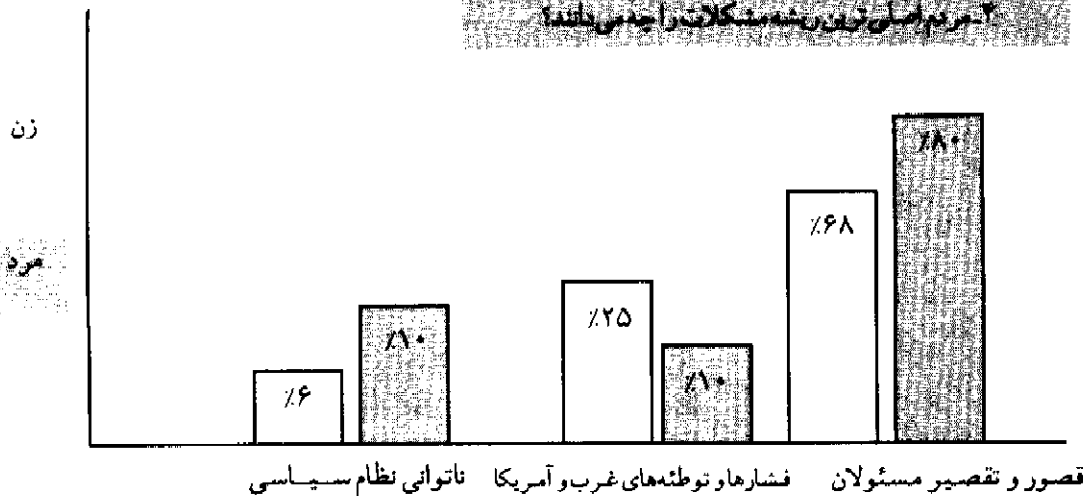
۲- روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور چگونه است؟

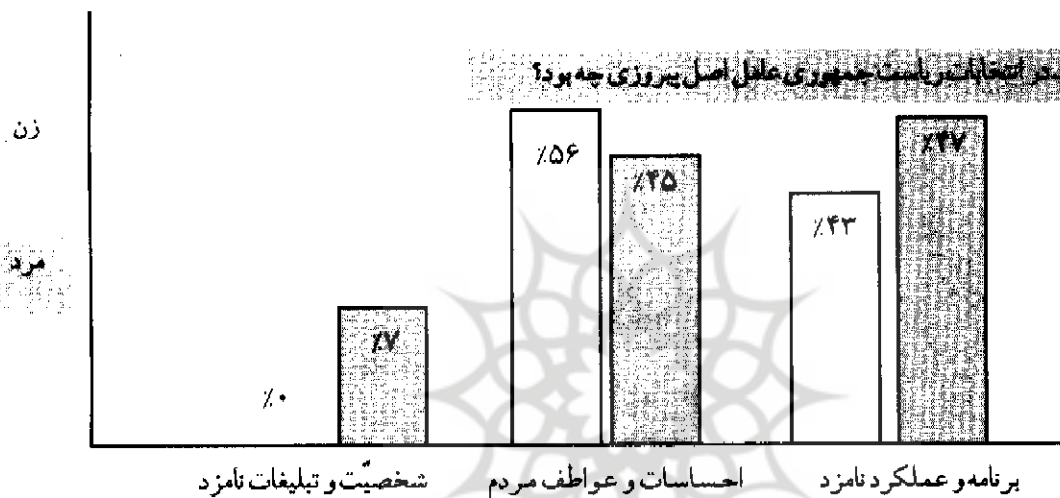
۳- مهم‌ترین مطلوب و مشکل از نظر مردم چیست؟

۲- مردم اصلی ترین شبه مشکلات را چه می دانند؟

۳- در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بود؟

پرسش سوم:

۸۲ درصد از آقایان و ۸۷ درصد خانم ها، مهم ترین مطلوب و مشکل مردم را رفاه و امنیت دانسته اند. این دو رقم تقریباً مشابه است و تفاوت ناچیز میان این دو می تواند معرف گرایش بالاتر زنان به رفاه و امنیت باشد. ۷ درصد خانم ها تحقق آزادی را علامت زده اند در حالی که آقایان اصلاً این گزینه را علامت نزنده اند. البته درصد بسیار پایین است ولی در همین حد نیز می تواند نشانگر وجود رگه های آزادی خواهی بیشتر در زنان تلقی شود.

پرسش چهارم:

خانم ها و آقایان هر دو تصور و تقصیر مسئولان را در حد بالایی ریشه اصلی مشکلات تلقی کرده اند. در عین حال رقم ۸۰ درصد در مورد آقایان در مقایسه با رقم ۶۸ درصد در مورد خانم ها، نشانگر بدبینی بیشتر آقایان است. ۲۵ درصد خانم ها و ۱۰ درصد آقایان فشارها و توطئه های آمریکا را ریشه مشکلات تلقی کرده اند. در توضیح این تفاوت، فرضیه زیر را می توان به آزمون گذاشت:

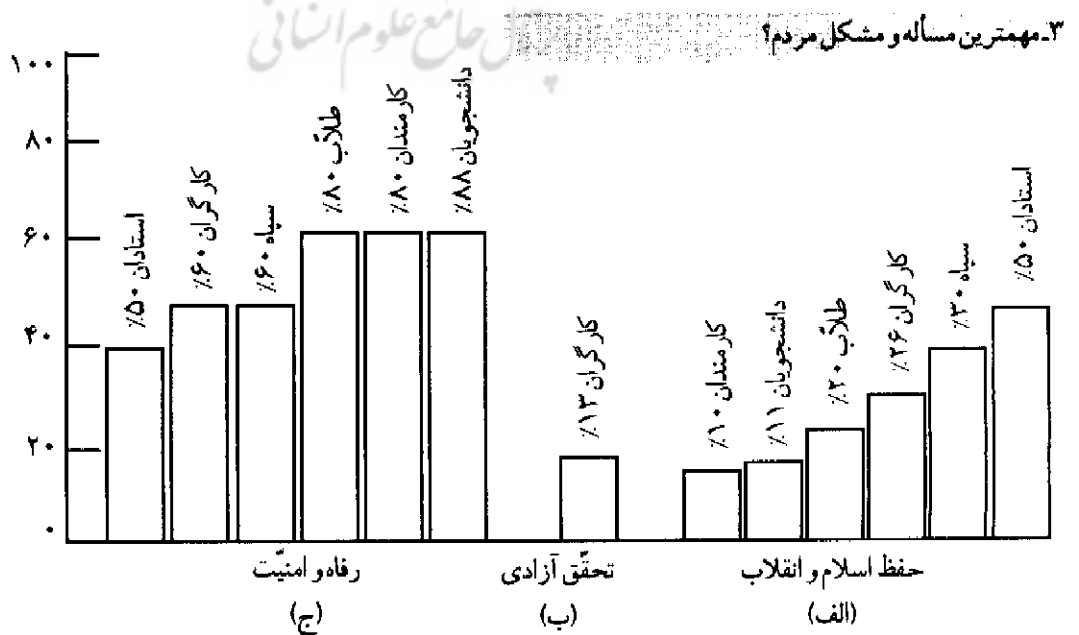
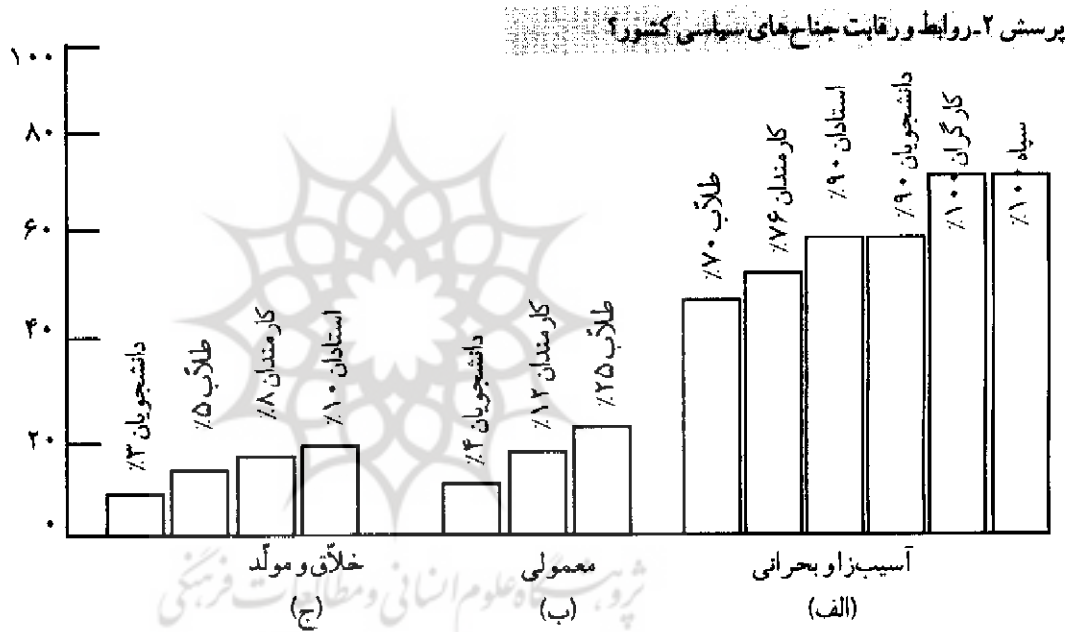
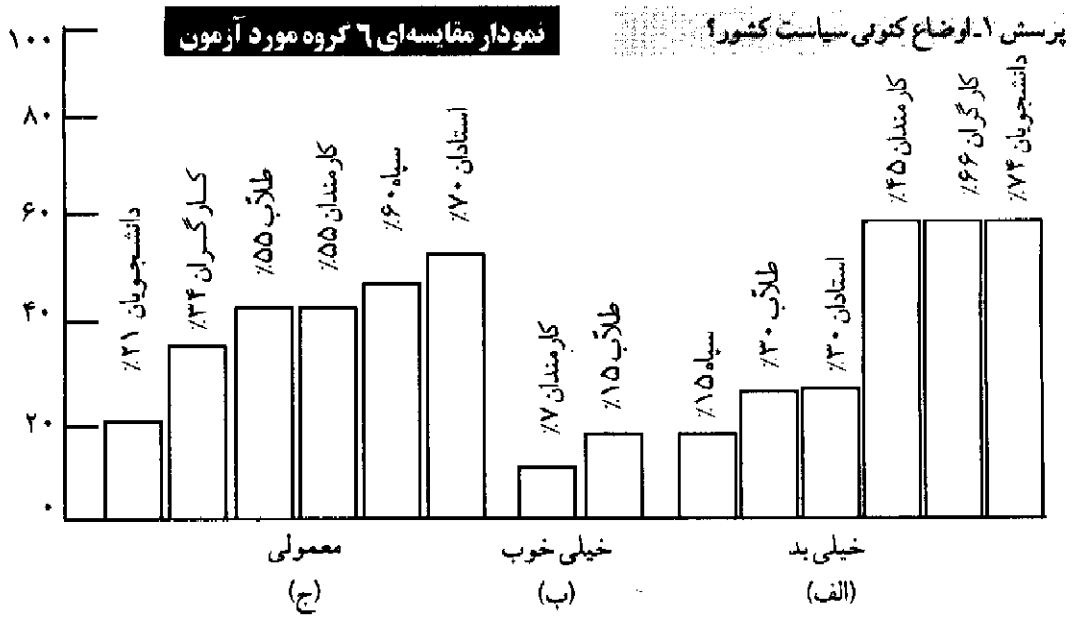
زنان نسبت به مردان تأثیر پذیری بیشتری از تبلیغات رسمی دارند.

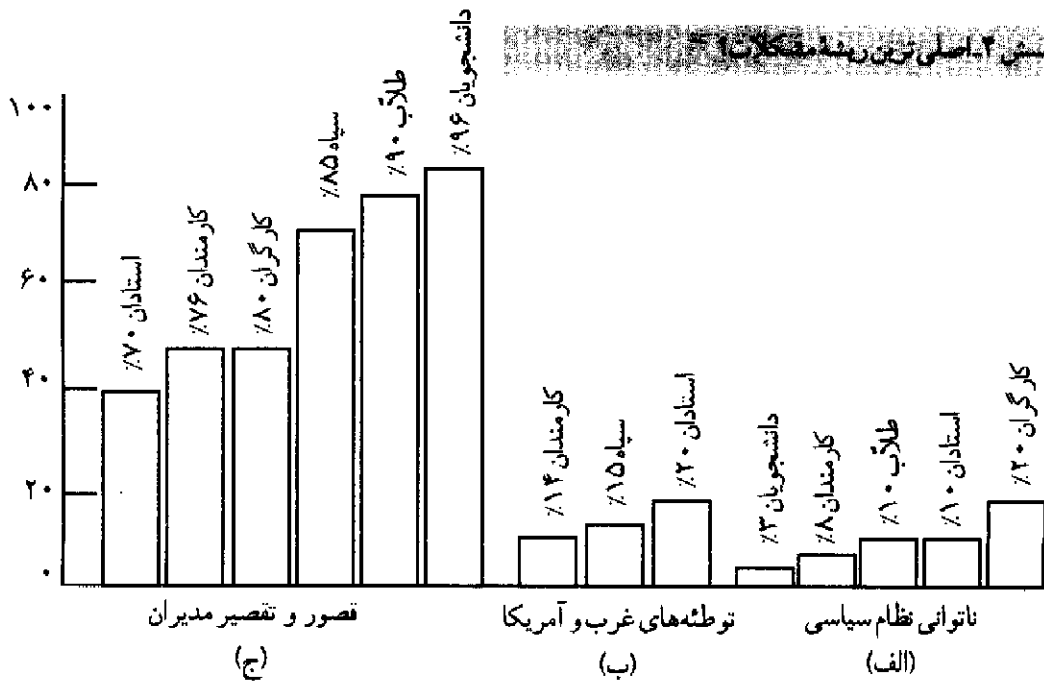
البته این فرضیه در صورتی قابل طرح است که مفروض زیر پذیرفته شده باشد:

در تبلیغات رسمی، بویژه در صدا و سیما، فشارها و توطئه های آمریکا و غرب زیاد مطرح می شود.

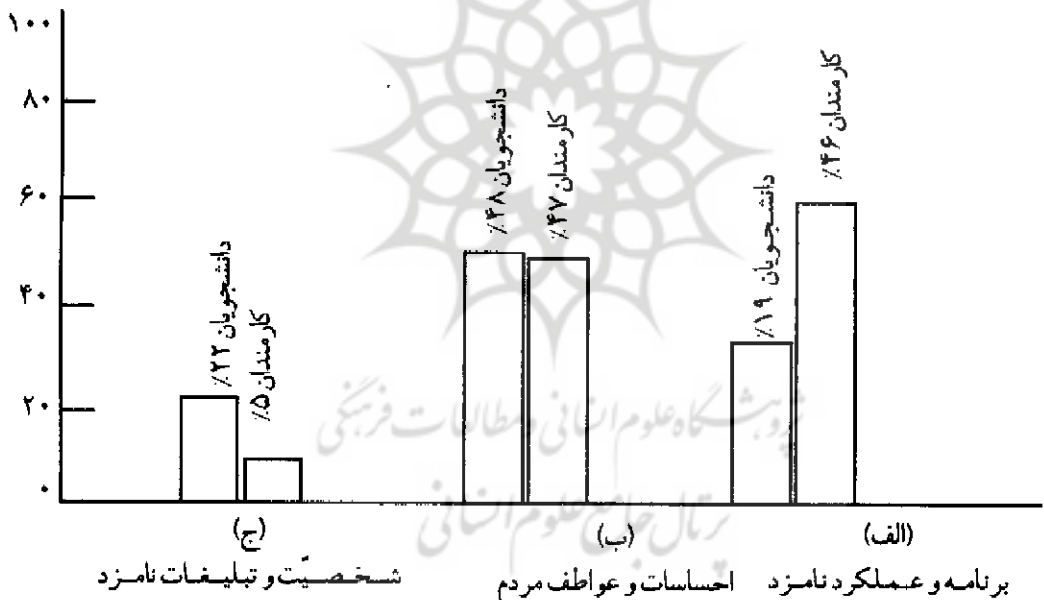
پرسش پنجم:

۶۵ درصد خانم ها و ۴۵ درصد آقایان احساسات و عواطف مردم را عامل اصلی پیروزی آقای خاتمی دانسته اند. این تفاوت نشان می دهد که عامل جنسیت به گونه محسوس در این پاسخها مؤثر بوده است. در این رابطه فرضیه زیر قابل طرح است: احساسات و عواطف خانمها نسبت به مردان نیرومندتر است.

۵. در انتخابات ریاست جمهوری عامل اصلی پیروزی چه بوده؟

جمع بندی و نتیجه گیری: توصیه‌ها و تجویزهای علمی و عملی

۱- مفروض نگارنده آنست که اندیشه سیاسی در ایران امروز با سه پرسش اساسی مواجه است:

الف- وضع موجود سیاست در کشور چگونه است؟

ب- وضع مطلوب سیاست در کشور چه شاخص‌هایی دارد؟

ج- راه‌ها و روش‌های بهینه برای رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب چیست؟

۲- برای به آزمون گذاشتن مدعای فوق، پرسشنامه‌ای با ۵ پرسش سه گزینه‌ای تدوین شده و در فاصله اردیبهشت تا تیر ماه ۱۳۸۰ بین اقماری

از گزیدگان جامعه به شرح زیر توزیع شده است:

۱- جمعی از استادان و مسئولان کشور

۲- گروهی از اعضای خانه کارگر

- ۳- تعدادی از طلبه- دانشجوهای قم
- ۴- گروهی از دانشجویان کارشناسی ارشد نظامی
- ۵- دانشجویان شرکت کننده در یک اردوی آموزشی- فرهنگی
- ۶- گروهی از کارمندان
- ۳- بیش از ۵۰ درصد از دو گروه کارگر و دانشجو اوضاع سیاسی کشور را بد تلقی کرده‌اند و بیش از ۵۰ درصد چهار گروه دیگر اوضاع سیاسی کشور را معمولی ارزیابی نموده‌اند.
- ۴- در ارزیابی روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور آرای ۶ گروه به هم نزدیک بوده و بین ۷۰ تا ۹۰ پاسخگویان، این مقوله را در حد آسیب‌زا و بحرانی دانسته‌اند.
- ۵- در شناسایی مهم‌ترین مطلوب و مشکل مردم، ۵ گروه در حد بسیار بالا تحقق رفاه و امنیت را ذکر کرده‌اند.
- ۶- شش گروه، تصور و تقصیر مسئولان را در حد بسیار بالا اصلی‌ترین ریشه مشکلات دانسته‌اند.
- ۷- چهار گروهی که پیش از انتخابات ریاست جمهوری مورد پرسش قرار گرفته‌اند در حد بالایی پیروزی نامزد جبهه دوم خرداد یعنی آقای خاتمی را پیش‌بینی کرده‌اند.
- ۸- قریب ۵۰ درصد از هر دو گروه که پس از انتخابات ریاست جمهوری مورد پرسش قرار گرفته‌اند، معتقدند که مهم‌ترین عامل پیروزی آقای خاتمی، احساسات و عواطف مردم بوده است.
- ۹- از لحاظ علمی و نظری با استفاده از یافته‌های این پژوهش توصیه می‌شود جمعی از استادان و کارشناسان پرسشنامه‌ای علمی‌تری برای سیاست‌سنجی نظام و نظر سنجی سیاسی مردم طراحی و در سطح وسیع‌تری توزیع نمایند به گونه‌ای که یافته‌های آن قابل تعمیم به کل جامعه باشد.
- ۱۰- یافته‌های یک کار میدانی جامع و علمی، تبلیغ و ترویج گردد و در سطح وسیع منعکس شود به گونه‌ای که دولت و ملت بعنوان بازیگران اصلی نظام قادر به تصمیم‌گیری‌های عقلایی و بهینه در برابر یکدیگر و ارتقاء توانمندی و کارایی نظام باشند.
- ۱۱- از لحاظ علمی و کاربردی، یافته‌های همین پژوهش محدود و تجربی هم می‌تواند پشتوانه توصیه‌ها و تجویزهای زیر باشد:
 - الف- جناح‌های موجود و اصلی سیاسی در کشور به گونه جدی و علمی اساسنامه، ساختار و کارکرد خود را مورد بازبینی و بازنگری قرار دهند و روابط و رقابت‌های خود را معقول و منطقی نمایند. در غیر این صورت خود آنها و کل نظام هزینه‌های گزافی خواهند پرداخت.
 - ب- تحقق رفاه و امنیت از لحاظ زمانی در اولویت است و رابطه آن با دیگر اهداف و مطلوبیت‌ها یعنی حفظ نظام و آزادی باید به خوبی تحقیق و تبلیغ شود.
 - ج- با توجه به بدبینی ابراز شده از سوی پاسخگویان، نظام شایسته‌سالاری و نظارتی از اهم اولویت‌های اصلاح‌گراانه است.
 - د- احساسات و عواطف مردم با تمام یاکمی و زیبایی و برخی خلاقیت‌ها و فرصت‌آفرینی‌ها، در بلندمدت اگر با علم و آگاهی و عقلانیت تقویت شود سازنده است (شور + شعور)؛ در غیر این صورت آسیب‌زا و تهدیدآفرین خواهد بود.
